

Spis treści

Przedmowa	7
-----------------	---

DWUDZIESTOLECIE MIĘDZYWOJENNE, WOJNA, OKUPACJA I STALINIZM .....

9

1. Poezja Polski niepodległej: energia nowoczesności	10
Ważne kierunki w sztuce początków XX w.	11
Sztuka polska w dwudziestoleciu	16
Julian Tuwim, <i>Chrystus miasta</i>	21
<i>Do krytyków</i>	23
Jan Lechoń, <i>Herostrates</i>	24
Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, <i>Kurze łapki</i>	26
<i>Stara kobieta</i>	26
<i>Płyty Carusa</i> (fragmenty cyklu)	27
Kultura masowa i artyści	28
Bruno Jasieński, <i>But w butonierce</i>	29
Julian Przyboś, <i>Na kołach</i>	30
Przykładowa interpretacja: „Na kołach” Juliana Przybosia	31
Julian Przyboś, <i>Wieczór</i>	32
Tadeusz Peiper, <i>Miasto. Masa. Maszyna</i> (fragment)	32
Komentarz: Michał Głowiński, Janusz Sławiński, [<i>Miasto w poezji</i>]	34

Kto mówi, do kogo, o czym i w jaki sposób...	
Elementy sytuacji komunikacyjnej i funkcje tekstu	36

2. Poezja polska po I wojnie światowej. W kręgu tradycji	43
Leopold Staff, <i>Wysokie drzewa</i>	44
<i>Bonaccia</i>	45
<i>Harmonia</i>	46
Julian Tuwim, <i>Sitowie</i>	46
<i>Zmęczenie</i>	47
Jarosław Iwaszkiewicz, <i>Lipiec</i>	48
<i>Źródło Aretuzy</i>	49
Muzyka polska w dwudziestoleciu	50

3. Proza realistyczna w dwudziestoleciu międzywojennym	52
Wielka proza światowa: W poszukiwaniu straconego czasu,	
<i>Ulisses, Czarodziejska góra, Człowiek bez właściwości</i>	53
Stefan Żeromski, <i>Przedwiośnie</i>	
Przewodnik po lekturze	55
Fragmenty	56
Zofia Nałkowska, <i>Granica</i>	
Przewodnik po lekturze	63
Fragmenty	64
Jarosław Iwaszkiewicz, <i>Panny z Wilka</i> (fragment)	72
<i>Panny z Wilka na ekranie</i>	76

Maria Kuncewiczowa, <i>Cudzoziemka</i>	
Przewodnik po lekturze	77
Fragmenty	78
Komentarz: Zdzisław Jerzy Adamczyk, [Znaczenie opowieści o szklanych domach w „Przedwiośniu” Stefana Żeromskiego]	84
4. Groteska. Wobec tajemnicy istnienia	88
Co wiemy o grotesce?	89
Bolesław Leśmian, <i>Topielec</i>	90
<i>Dusiolatek</i>	92
<i>Szewczyk</i>	94
<i>Poeta</i>	95
<i>Dziewczyzna</i>	97
Bruno Schulz, <i>Sierpień</i>	98
<i>Wiosna</i> (fragment)	104
Franz Kafka, <i>Proces</i>	
Przewodnik po lekturze	107
Fragment	107
Komentarz: <i>Słownik Schulzowski</i> (fragmenty)	117
Razem czy oddzielnie? O pisowni niektórych wyrazów i ich połączeń (część II)	119
5. Groteska. Wobec społeczeństwa i historii	127
Witold Gombrowicz, <i>Ferdynand</i>	
Przewodnik po lekturze	128
Fragment	130
Stanisław Ignacy Witkiewicz, <i>Szewcy</i>	
Przewodnik po lekturze	138
Fragmenty	139
Teatr w dwudziestoleciu	152
Michał Bułhakow, <i>Mistrz i Małgorzata</i>	
Przewodnik po lekturze	154
Fragmenty	155
Komentarz: Zdzisław Łapiński, <i>Akcje i interakcje</i>	164
I co się pan tu tak pchasz na bezczela? Język potoczny	167
6. Katastrofizm i katastrofa	175
Józef Czechowicz, <i>przez kresy</i>	177
<i>żał</i>	178
Czesław Miłosz, <i>O książce</i>	179
Konstanty Ildefons Gałczyński, <i>Koniec świata. Wizje świętego Ildefonsa, czyli Satyra na wszechświat</i> (fragmenty)	181
Wiersze liryczne Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego. Przypomnienie wiadomości	182
Krzysztof Kamil Baczyński, <i>Pokolenie</i>	183
<i>Elegia o... [chłopcu polskim]</i>	185
<i>Z lasu</i>	185
<i>Wyroki</i>	187
*** [Niebo złote ci otworzę...]	188

Tadeusz Gajcy, <i>Przesłanie</i>	189
Kamienie na szaniec Aleksandra Kamińskiego. Przypomnienie wiadomości	190
Komentarz: Paweł Rodak, [<i>Wyobraźnia poetów spełnionej apokalipsy</i>]	190
7. Po katastrofie. Literatura wobec zagłady	193
Kazimiera Iłakowiczówna, <i>O Boże...</i>	196
Tadeusz Borowski, opowiadania	
Przewodnik po lekturze	197
<i>Proszę państwa do gazu</i>	200
<i>Ludzie, którzy szli</i>	212
„Pasażerka”, reż. Andrzej Munk	220
Gustaw Herling-Grudziński, <i>Inny świat</i>	
Przewodnik po lekturze	220
<i>Ręka w ogniu</i> (fragmenty)	221
Hanna Krall, <i>Zdążyć przed Panem Bogiem</i>	
Przewodnik po lekturze	227
Fragment	228
Pamiętnik z powstania warszawskiego Mirona Białoszewskiego.	
Przypomnienie wiadomości	234
Kanał, reż. Andrzej Wajda	236
Tadeusz Różewicz, <i>Ocalony</i>	237
<i>Termopile polskie</i>	238
<i>Lament</i>	239
Anna Świrszczyńska, <i>Budując barykadę</i>	242
<i>Jej śmierć ma szesnaście lat</i>	243
<i>Strzelać w oczy człowieka</i>	243
Władysław Broniewski, <i>Ballady i romanse</i>	245
Komentarz: Stanisław Burkot, [<i>Formuła poezji Tadeusza Różewicza</i>]	246
8. Rozrachunki ze stalinizmem	248
Polska szkoła filmowa	252
George Orwell, <i>Rok 1984</i>	
Przewodnik po lekturze	253
Fragmenty	254
Andrzej Bobkowski, <i>Szkice piórkiem</i> (fragmenty)	259
Leopold Tyrmand, <i>Dziennik 1954</i> (fragmenty)	260
Czesław Miłosz, <i>Zniewolony umysł</i> (fragmenty)	263
Człowiek z marmuru. Rozrachunki ze stalinizmem w filmie	265
Cały naród rozumie i popiera istniejące potrzeby...	
Od nowomowy do neonowomowy	268
Działania na tekście – od streszczenia do notatki syntetyzującej.	
Trawestacja i pastisz	275
Lektury dla ciekawych	283
Indeks rzeczowy	285
Indeks osób i utworów	289

OBJAŚNIENIA

zakres podstawowy

■ *Przedwiośnie* (fragmenty)

I
Przez czas dość długi w mieście Baku było głucho, martwo i nudno. Choć ko jeszcze po dawnemu ruszało się i laziło, ale niesłychanie ospale, z rezerwą, a nawet jawną perfidią. Nie mogło być inaczej, skoro z dniem każdym wszystko się odmieniało. Dwa żywioły miasta – Tatarzy i Ormianie –

Lektura obowiązkowa

zakres rozszerzony

■ *Szewcy* (fragmenty)

[I]
Scena przedstawia warsztat szewski (może być dowolnie fantastycznie na niewielkiej przestrzeni półkolistej. Na lewo trójkąt wypełniony kotarą koloru. W środku trójkąt ściany szarej z okrągłym okienkiem. Na wysłupie pokręconego drzewa – między nim a ścianą trójkąt nieba. Dal

Lektura uzupełniająca („z gwiazdką”)

■ * *Granica* (fragmenty)

[I]
Krótka i piękna kariera Zenona Ziembiewicza, zakończona tak groteskowo, dała się teraz od strony tego niedorzecznego finału rozważać od nowa. Jego powszechnie znana sylwetka, trochę pochylona, przemijając co dnia długim, odkrytym autem przez ulice miasta, jego twarz o garbatym

■ * *Cudzoziemka* (fragmenty)

[I]
Teraz Róża usiadła i pozwoliła swojej twarzy zmierzchnąć. Usta zwyciskały w głąb twarzy, pozostawiając zaledwie ślad, szramę na powierzchni. Róża z roku zrenice zwały się jak u białego psa, nos stał się spiczasty, a czoło zmięte. Forsownie przelknęła ślinę – widać gorzką – bo kąty warg za

Kształcenie językowe

Funkcja metajęzykowa. Za pomocą języka można także wyrażać sądy o nim samym. Funkcja metajęzykowa jest nakierowana na kod (na język). W tekstach pisanych sygnalizuje się ją zwykle kursywą lub cudzysłowem, np.: Wyraz „że” jest spójnikiem, „Jan jest lekarzem” to zdanie oznajmujące, Określenie „brzydki” zawiera słabszą ocenę ne-

Kto mówi, do kogo, o czym i w jaki sposób
Elementy sytuacji komunikacyjnej i funkcji

Magiczna funkcja języka pozwala wypowiadającym się na zaklanianie rzeczywistości. Funkcja ta wynika z przekonania (często współczesnie już nieświadomianego, ale silnie zakorzenionego w naszej kulturze i psychice), że znaki językowe mogą wpływać na rzeczywistość. Wykorzystujemy ją np. wtedy, gdy przed jakąś stresującą sytuacją po-

Wypowiedzi pisemne

Szkic krytyczny

Rozprawka narzuca piszącemu dyscyplinę formalną, borykając się z określonym schematem. Po postawieniu tezy (lub hipotezy) argumenty i wspierają je faktami i cytatami. Długie nie należy. W zakończeniu należy podsumować wnioski i odnieść

Interpretacja porównawcza

Interpretacja porównawcza wymaga znalezienia **wspólnej płaszczyzny** dla porównywanych tekstów (może być nią problem, temat, motyw). W wypadku analizy wierszy Kochanowskiego i Staffa tą płaszczyzną będzie stoicka filozofia życiowa obu poetów.

Konteksty literackie, kulturowe, filozoficzne, artystyczne

WIELKA PROZA ŚWIATOWA

„W POSZUKIWANIU STRAGONEGO CZ

Monumentalne dzieło francuskiego pisarza I

Wiadomości ważne i warte zapamiętania – zakres podstawowy

Dwudziestolecie międzywojenne

Dwudziestolecie międzywojenne nazwano epoką literacką, której początek wyznacza powstanie II Rzeczypospolitej (1918), a koniec – wybuch II wojny światowej (1939). W tym czasie debiutowały dwie generacje pisarzy. Kolejne pokolenie, do którego na-

Wiadomości ważne i warte zapamiętania – zakres rozszerzony

Widmo światowej rewolucji

Wielkie obawy wzbudzały w Europie hasła wszechświatowej rewolucji proletariackiej, której nadejście wraz z Armią Przepowiedali ideolodzy komunizmu. Po rewolucji pełnie realne stało się widmo krwawej rewolucji, która zniszczyłaby kanon wartości europejskich i osadził

Wiadomości dla szczególnie zainteresowanych przedmiotem

Zmierzch Zachodu

Elementarzem europejskiego katastrofizm jest **Zmierzch Zachodu** (1918–1922) **Oswalda Spengera**. Ten niemiecki filozof porównał ze sferami kultur i stwierdził, że każda przeżywa swój cykl i schyłek i upadek. Według Spengera

Pamiętaj, aby ćwiczeń nie wykonywać w podręczniku, lecz w przeznaczonym do tego celu zeszytach.